

Handleiding voor het invullen van een OPP

Persoonsgegevens: Voornamen (roepnaam) achternaam

Verwachte uitstroom:

Praktijkonderwijs uitstroom Dagbesteding / arbeid / MDO1 VMBO-BB stroomt uit naar MBO niveau 1 / MBO niveau 2

VMBO-KB stroomt uit naar MBO niveau 2 / MBO niveau 3

VMBO-GT/Mavo stroomt uit naar MBO niveau 3 / MBO niveau 4

Havo leerling stroomt uit naar HBO

VWO leerling stroomt uit naar HBO / Universiteit.

Onderbouwing:

Leg hier uit waarom deze genoemde uitstroom verwacht wordt. Dit kan op grond van eindtoetsen/uitslagen, eventueel aangevuld met sociaal-emotionele aspecten en begeleidingsbehoeften.

Aanleiding OPP / Hulpvraag:

Hier wordt omschreven wat als probleem wordt ervaren. Ook de eventuele handelingsverlegenheid van docenten wordt hier toegelicht.

Hierbij kun je denken aan:

- Welke problemen ervaart de leerling? Wat zie jij of wat geeft de leerling zelf aan. Ga hierover in gesprek met de leerling.
- Welk probleem of problemen worden door docenten ervaren?

Formuleer een passende hulpvraag. Welke ondersteuning heeft de leerling nodig? Welke ondersteuning hebben docenten nodig?

Korte beschrijving van de leerling

Hier wordt in objectieve bewoordingen omschreven hoe de docent/mentor de leerling ziet. Benoem hierbij wat je ziet en voorkom aannames.

Bevorderende en belemmerende factoren:

Vul in wat van toepassing is.

Bij Pedagogische factoren valt te denken aan: Werkhouding, doorzettingsvermogen, concentratie, welbevinden, stellen van grenzen, positieve ervaringen op doen, omgang met medeleerlingen/docenten.

Bij Didactisch valt te denken aan: leerresultaten, cognitie, belemmeringen als dyslexie, dyscalculie, meertaligheid.

Sociaal emotioneel kun je denken aan: vormen van Autisme of ADHD, welbevinden omgang met medeleerlingen/docenten.

Bij Overig valt te denken aan: thuissituatie, lichamelijke beperkingen (visueel, motorisch)

Beschrijving van de te bieden ondersteuning en begeleiding en indien aan de orde de afwijking van het reguliere onderwijsprogramma.

Hier wordt de onderwijsbehoefte van de leerling beschreven. Welke ondersteuning heeft de leerling nodig? Dit sluit aan op de belemmerende factoren.

Welke ondersteuning heeft een leerling nodig van docenten? Zie ook bijlage 1

Doelen:

Wat wil je bereiken met de leerling in relatie tot de hulpvraag.

Houd de omschrijving SMART: Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden

Korte beschrijving wie waaraan werken en hoe de doelen bereikt worden:**Bijvoorbeeld:**

-Wie gaat dat doen? Leerling, mentor, docenten, SMW, AB, ouders.

-Wat moet er gebeuren? Extra pauzes, rustmomenten (huiskamer), plaats in de klas, gesprekken, gedragskaart, feedback ontvangen, inzet pluspunt, etc.

-Waar gebeurt het? In de klas, buiten de klas, bij praktijkvakken etc.

-Wanneer wordt het gedaan? Hoe vaak per week, tijdens welke les(sen)?

Evaluatie:

Vul vooraf de datum in van evaluatiemoment. Dit ligt meestal 6 tot 8 weken verder.

Tijdens de evaluatie wordt gekeken of het doel bereikt is en of er nieuwe doelen gesteld moeten worden. Beschrijf of de interventie voldoende was, of dat er andere ondersteuning nodig is. Blijkt dat er nieuwe doelen gesteld moeten worden of andere ondersteuning noodzakelijk is of de huidige ondersteuning verlengd moet worden, dan wordt het OPP aangevuld met deze informatie en wordt een nieuw evaluatiemoment gepland.

Bijlagen 1.

Hulpzinnen voor het benoemen van onderwijsbehoeften

Voorbeelden te gebruiken bij bijvoorbeeld een leerlingbespreking of het opstellen van een ontwikkelingsperspectiefplan, waardoor u meer gericht kunt kijken naar wat een leerling nodig heeft en wat u –als docent of als school- daarin concreet kunt betekenen.

Deze leerling heeft

een instructie nodig die

- kort en duidelijk is
- verlengd is en waarbij de docent voordoet en hardop nadenkt
- de oplossingsstrategie stapje voor stapje aangeeft
- de sterke visuele kant van hem benut
- vooral auditief is
- de betekenis van begrippen verheldert
- voorkennis bij hem ophaalt en de relatie aangeeft met nieuwe leerstof
- hem stimuleert tot meedoen en meedenken
- hem stimuleert eigen oplossingen te bedenken
- hem steunt zelf zijn werk te plannen
-
-

opdrachten nodig die

- net op of onder zijn niveau liggen, zodat hij succeservaringen kan opdoen
- net boven zijn niveau liggen, zodat hij cognitieve uitdaging krijgt
- overzichtelijk en gestructureerd zijn
- extra leer- en oefenstof bieden
- uitgewerkte voorbeelden bevatten
- aansluiten bij zijn leefwereld en actualiteit
- sober zijn, met zo weinig mogelijk afleiding
- met een specifiek ICT-hulpmiddel op de laptop uitgevoerd kunnen worden
- hem veel ruimte bieden voor 'doen'
- hem veel ruimte bieden om het handelen te automatiseren
-
-

(leer)activiteiten nodig die

- aansluiten bij zijn belangstelling en talenten
- structuur bieden met een stappenplan of schema
- zijn denkhandelingen concreet ondersteunen
- opgedeeld zijn in kleine stappen of deelactiviteiten
- hem uitdagen en verdieping bieden
- hem ruimte laten voor eigen keuzes en inbreng
- hem stimuleren en aansporen om zelf zijn werk te plannen
- hem motiveren en zijn leerplezier vergroten
- op een rustige werkplek plaatsvinden
-
-

feedback nodig die

- direct aangeeft of zijn oplossingsstrategie juist is
- ingaat op zijn taakaanpak en planning van het werk
- consequent en direct op het gewenste gedrag volgt
- zijn inzet/inspanning beloont (en niet alleen naar het resultaat kijkt)
- succeservaringen benadrukt
- hem uitnodigt zelf te reflecteren op de resultaten en de aanpak van zijn werk
-
-

groepsleden nodig die

- met hem willen samenwerken
- hem willen helpen bij moeilijke of complexe opdrachten
- hem accepteren en begrijpen dat hij anders kan reageren in bepaalde situaties
- hem uitnodigen om mee te doen buiten de lessen om
- zijn gedrag negeren en er niet om lachen
- hem niet uitdagen
-
-

een leeromgeving nodig die

- overzichtelijk en gestructureerd is
- hem uitdaagt en activeert
- hem uitnodigt om zelf initiatieven te nemen
- duidelijke regels en routines hanteert
- hem een time-out biedt om af te koelen
- hem een rustig werkklimaat biedt
- een vertrouwenspersoon heeft waar hij makkelijk terecht kan
-
-

docenten nodig die

- belangstelling voor hem tonen en met hem in gesprek gaan
- hem vragen of de instructie begrepen is
- verlengde instructie bieden
- hem vertrouwen geven dat hij opdrachten uit kan voeren
- hem complimenten geven bij gewenst gedrag
- hem veiligheid en structuur bieden in nieuwe en spannende situaties
- overgangen tussen activiteiten en lessen goed structureren
- hem ondersteunen bij de planning van zijn werk
- situaties creëren waarin hij zijn sterke kanten kan laten zien
- hem leren om successen aan eigen kunnen en inzet toe te schrijven
- hem ruimte bieden voor eigen initiatief
- hem de regie geeft op zijn leerproces
- met hem evalueren of de gestelde doelen bereikt zijn
- de aanpak van hem goed en eenduidig op elkaar afstemmen
-
-

Bewerkt naar:

N. Pameijer, T. van Beukering & S. de Lange (2009). *Handelingsgericht werken*

Stoornissen binnen het Autisme Spectrum

| | |
|----------------------------|---|
| <p><i>Leeromgeving</i></p> | <p><u>.. heeft een leeromgeving nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - die veilig en prikkelarm is (sober, overzichtelijk, materialen waar de leerling overgevoelig voor is vermijden, een rustige werkplek organiseren, koptelefoon). - met een duidelijke lokaalindeling. - met duidelijke concrete regels en afspraken (in positief waarneembaar gedrag beschrijven). - met een vaste en duidelijke lesopbouw (visualisatie van het lesrooster). - waarbij de tijdsduur duidelijk wordt weergegeven door gebruik van hulpmiddelen (bijv. de timetimer). <p><u>.. heeft een leraar nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - die geduld en begrip heeft wat betreft het sociaal onhandig functioneren. - die de instructie terugvraagt, controleert en samen met hen evalueert (responsieve instructie). - die het kind actief bij de les betreft. - die geduldig de taken voorstructureert, voorbereidt en voorbespreekt. - die let op zijn <i>taakbeleving</i> en deze voorafgaand, tijdens en na de taak met hem bespreekt. - die situaties creëert waarin zijn sterke kanten (behulpzaam en sociaalvaardig) naar voren komen. - die steun biedt bij het omgaan met zijn impulsieve gedrag (en de strijd negeert die dit soms oproept). - die voorspelbaar is in gedrag, houding en activiteiten aanbod. - die rustig duidelijk maakt wanneer bepaald gedrag ongewenst is. - die vooraf duidelijk maakt wat gedaan moet worden als de taak af is. - die opmerkt of met de leerling samen nagaat waarvoor hij/zij gevoelig is en hier rekening mee houdt. - die bij (specifieke) problemen in de motoriek extra begeleiding en ondersteuning biedt tijdens gym. |
| <p><i>Didactisch</i></p> | <p><u>.. heeft een instructie nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - waarbij oogcontact wordt gezocht (maar niet afgedwongen dit kan onprettig zijn voor de leerling) om afdwalen en onrust vroegtijdig te signaleren en bij te sturen. - waarbij begonnen wordt met het ophalen van de juiste voorkennis. - waarbij talige informatie zoveel mogelijk |

| | |
|-------------|---|
| | <p>visueel ondersteund wordt (picto's!)</p> <ul style="list-style-type: none"> - waarbij een klein aantal onderwerpen per les wordt besproken. - waarbij na afloop wordt gecheckt (1:1) of de bedoeling van de instructie en taak begrepen is. - waarbij tijdens de uitleg <i>-bij elke taak-</i> de verwachting duidelijk is: "wat, hoe, waar, waarmee, waarom en hoelang". - die de leerling de tijd geeft voor het 'inslijpen' van regels (één voor één). - met individuele begeleiding (pre-teaching: de leerling voorafgaand aan de instructie even kort voorbereiden op de kernpunten van de instructie die komen gaat). - waarbij aan het eind van de les de kerninformatie nog eens kort wordt samengevat. - waarbij relaties worden gelegd met toepassingen in het dagelijks leven. - waarbij weinig beroep wordt gedaan op het sociaal inzicht (rollenspellen is bijv. moeilijk). <p><u>.. heeft opdrachten nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - waaraan hij circa 15 minuten (vaak niet langer) geconcentreerd kan werken. - die korte, overzichtelijke taken bieden met regelmatige herhaling. - die tijd en taken duidelijk afbakenen (concreet, kort, afwisselend). - die overzichtelijk zijn door een sobere layout met zo weinig mogelijk afleiding van plaatjes. <p><u>.. heeft (leer)activiteiten nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - met voldoende afwisseling in de lesstof. - die mogelijkheid tot ontlading bieden. - die overzichtelijkheid en regelmaat bieden. - die aantrekkelijke/uitdagende leerstof bevatten (opdracht mag niet "saai" zijn) en aansluiten bij de belevingswereld van de leerling. - die af en toe ook tegemoetkomen aan de motorische onrust. - die tussendoor een pauze hebben om een motorische activiteit mogelijk te maken. - die tegemoetkomen aan handelend leren (vaak beter dan theoretisch leren). |
| Pedagogisch | <p><u>.. heeft feedback nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - die structuur en regels duidelijk en concreet stelt. - die snel, direct en consequent volgt op gedrag. - die zorgt voor nabespreking, zodat het kind kan leren van een ervaring. |

| | |
|-----------------------|--|
| | <ul style="list-style-type: none"> - die gedragalternatieven geeft. - die veel complimenten en beloningen bevat om aan te geven wat wél goed is. - waarin succeservaringen worden benadrukt en worden toegeschreven aan zichzelf. - die consequenties (zowel positief als negatief) van gedrag duidelijk maakt. - die het kind leert dat impulsief gedrag/taalgebruik tot conflicten kan leiden met anderen. - die direct is (wijs op concrete gevolgen, wijs zelden op fouten (leidt tot onverschilligheid). - waarin gedragalternatieven worden geboden: wees duidelijk wat je wél van hem verwacht. - die interacties inzichtelijk en voorspelbaar maakt. <p><u>.. heeft een leraar nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - die sociale regels reduceert en concretiseert. - die veel oefent met de aan te leren sociale vaardigheid (regelmatig en in verschillende situaties oefenen). - die regelmatig controleert of de leerling de boodschap op de juiste manier begrepen heeft. - die duidelijk maakt waar de leerling aan toe is en wat hij/zij moet doen als het eventueel toch mis gaat. - die een duidelijk onderscheid maakt tussen fantasie en werkelijkheid. - die begeleiding biedt bij het maken van keuzes (keuzemogelijkheden beperken). - die extra structuur biedt in vrije situaties. - die extra uitleg geeft voor het creëren van inzicht in oorzaken en intenties van gedrag van anderen. - die hulp geeft bij het leren herkennen en benoemen van eigen emoties en emoties van anderen. |
| <p><i>Overige</i></p> | <p><u>Zoals..</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - procedures, instructies, afspraken en regels moeten zo concreet mogelijk worden omschreven. - bied eventueel, in samenspraak met de leerling, een rustige werkplek (binnen of buiten de groep). <p><u>Voor de adolescenten nog toe te voegen..</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - behoefte aan voorbereiding op lichamelijke veranderingen en aandacht voor lichaamsverzorging /lichaamshouding (voorlichting). - behoefte aan afbakening van overmatige interesses en seksuele behoeftes. |

| | |
|--|---|
| | <ul style="list-style-type: none">- behoefte aan alertheid op symptomen van epilepsie/depressie.- behoefte aan het schetsen van een reëel toekomstperspectief (reëel en concreet maken)- behoefte aan afbakening van preoccupaties en dwanghandelingen. |
|--|---|

| | |
|----------------------------|--|
| <p><i>Leeromgeving</i></p> | <p><u>.. heeft een leeromgeving nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - die veilig, rustig, gestructureerd en prikkelarm is (koptelefoon). - met een duidelijke lokaalindeling. - met duidelijke concrete regels en afspraken (in positief waarneembaar gedrag beschrijven). - met een vaste en duidelijke lesopbouw (visualisatie van het lesrooster). - waarbij de tijdsduur duidelijk wordt weergegeven door gebruik van hulpmiddelen (bijv. de timetimer). <p><u>.. heeft groepsgenoten nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - die hem niet afleiden of storen. - die geen uitdagend gedrag naar hem vertonen. - die accepteren dat hij soms impulsief reageert, maar daar niet in meegaan. - die zijn clowneske gedrag negeren en er niet om lachen. <p><u>.. heeft een leraar nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - die begrip heeft voor zijn sociaal onhandig functioneren (bij deze kinderen is vaak sprake van "eerst doen en dan pas denken"). - die de instructie terugvraagt, controleert en samen met hem evalueert (responsieve instructie). - die het kind actief bij de les betreft. - die geduldig de taken voorstructureert, voorbereidt en voorbespreekt. - die let op zijn <i>taakbeleving</i> en deze voorafgaand, tijdens en na de taak met hem bespreekt. - die situaties creëert waarin zijn sterke kanten (behulpzaam en sociaalvaardig) naar voren komen. - die steun biedt bij het omgaan met zijn impulsieve gedrag (en de strijd negeert die dit soms oproept). - die voorspelbaar is in gedrag, houding en activiteiten aanbod. - die rustig duidelijk maakt wanneer bepaald gedrag ongewenst is. - die vooraf duidelijk maakt wat gedaan moet worden als de taak af is. |
| <p><i>Didactisch</i></p> | <p><u>.. heeft een instructie nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - waarbij oogcontact wordt gezocht om afdwalen en onrust vroegtijdig te signaleren en bij te sturen. - met bij voorkeur visuele ondersteuning (picto's!). |

| | |
|-------------|---|
| | <ul style="list-style-type: none"> - waarbij na afloop wordt gecheckt (1:1) of de bedoeling van de instructie en taak begrepen is. - waarbij tijdens de uitleg <i>-bij elke taak-</i> de verwachting duidelijk is: "wat, hoe, waar, waarmee, waarom en hoelang". - die de leerling de tijd geeft voor het 'inslijpen' van regels (één voor één). <p><u>.. heeft opdrachten nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - waaraan hij circa 15 minuten (vaak niet langer) geconcentreerd kan werken. - die korte, overzichtelijke taken bieden met regelmatige herhaling. - die tijd en taken duidelijk afbakenen (concreet, kort, afwisselend). - die overzichtelijk zijn door een sobere layout met zo weinig mogelijk afleiding van plaatjes. <p><u>.. heeft (leer)activiteiten nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - met voldoende afwisseling in de lesstof. - die mogelijkheid tot ontlasting bieden. - die overzichtelijkheid en regelmaat bieden. - die aantrekkelijke/uitdagende leerstof bevatten (opdracht mag niet "saai" zijn). - die af en toe ook tegemoetkomen aan de motorische onrust. - die tussendoor een pauze hebben om een motorische activiteit mogelijk te maken. - die tegemoetkomen aan handelend leren (vaak beter dan theoretisch leren). |
| Pedagogisch | <p><u>.. heeft feedback nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - die structuur en regels duidelijk en concreet stelt. - die snel en direct volgt op gedrag. - die zorgt voor nabespreking, zodat het kind kan leren van een ervaring. - die gedragalternatieven geeft. - die veel complimenten en beloningen bevat om aan te geven wat wél goed is. - waarin succeservaringen worden benadrukt en worden toegeschreven aan zichzelf. - die het kind leert dat impulsief gedrag/taalgebruik tot conflicten kan leiden met anderen. - die direct is (wijs op concrete gevolgen, wijs zelden op fouten (leidt tot onverschilligheid). - waarin gedragalternatieven worden geboden: wees duidelijk wat je wél van hem verwacht. - die in een grafiekje is weergegeven, zodat hij zijn vorderingen goed kan volgen en zich minder met de andere kinderen gaat |

| | |
|----------------|--|
| | vergelijken. |
| <i>Overige</i> | <u>Zoals..</u> <ul style="list-style-type: none">- Procedures, instructies, afspraken en regels moeten zo concreet mogelijk worden omschreven.- Bied eventueel, in samenspraak met de leerling, een rustige werkplek (binnen of buiten de groep). |

| | |
|---------------------|--|
| <i>Leeromgeving</i> | <p><u>..heeft een leeromgeving nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - die veilig, gestructureerd, rustig, stimulerend en voorspelbaar is. - met een duidelijke lokaalindeling. - met duidelijke concrete regels en afspraken (in positief waarneembaar gedrag beschrijven). - met een vaste en duidelijke lesopbouw (visualisatie van het lesrooster). - waarbij de tijdsduur duidelijk wordt weergegeven door gebruik van hulpmiddelen (bijv. de timetimer). <p><u>.. heeft groepsgenoten nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - die hem niet afleiden of storen. - die geen uitdagend gedrag naar hem vertonen. - die accepteren dat hij soms impulsief reageert, maar daar niet in meegaan. <p><u>.. heeft een leraar nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - die begrip heeft voor zijn sociaal onhandig functioneren (bij deze kinderen is vaak sprake van "eerst doen en dan pas denken"). - die de instructie terugvraagt, controleert en samen met hem evalueert (responsieve instructie). - die het kind actief bij de les betreft. - die geduldig de taken voorstructureert, voorbereidt en voorbespreekt. - die let op zijn <i>taakbeleving</i> en deze voorafgaand, tijdens en na de taak met hem bespreekt. - die situaties creëert waarin zijn sterke kanten (behulpzaam en sociaalvaardig) naar voren komen. - die steun biedt bij het omgaan met zijn impulsieve gedrag (en de strijd negeert die dit soms oproept). - die voorspelbaar is in gedrag, houding en activiteiten aanbod. - die rustig duidelijk maakt wanneer bepaald gedrag ongewenst is. - die vooraf duidelijk maakt wat gedaan moet worden als de taak af is. - die opdrachten geeft die vriendelijk en positief geformuleerd zijn. |
| <i>Didactisch</i> | <p><u>.. heeft een instructie nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - waarbij oogcontact wordt gezocht om afdwalen en onrust vroegtijdig te signaleren en bij te sturen. - met bij voorkeur visuele ondersteuning (picto's!). |

| | |
|-------------|--|
| | <ul style="list-style-type: none"> - waarbij na afloop wordt gecheckt (1:1) of de bedoeling van de instructie en taak begrepen is. - waarbij tijdens de uitleg <i>-bij elke taak-</i> de verwachting duidelijk is: "wat, hoe, waar, waarmee, waarom en hoelang". - die de leerling de tijd geeft voor het 'inslijpen' van regels (één voor één). <p><u>.. heeft opdrachten nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - waaraan hij circa 15 minuten (vaak niet langer) geconcentreerd kan werken. - die korte, overzichtelijke taken bieden met regelmatige herhaling. - die tijd en taken duidelijk afbakenen (concreet, kort, afwisselend). - die overzichtelijk zijn door een sobere layout met zo weinig mogelijk afleiding van plaatjes. <p><u>.. heeft (leer)activiteiten nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - met voldoende afwisseling in de lesstof. - die mogelijkheid tot ontlading bieden. - die overzichtelijkheid en regelmaat bieden. - die aantrekkelijke/uitdagende leerstof bevatten (opdracht mag niet "saai" zijn). - die af en toe ook tegemoetkomen aan de motorische onrust. - die tussendoor een pauze hebben om een motorische activiteit mogelijk te maken. - die tegemoetkomen aan handelend leren (vaak beter dan theoretisch leren). |
| Pedagogisch | <p><u>.. heeft feedback nodig</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - die structuur en regels duidelijk en concreet stelt. - die snel en direct volgt op gedrag. - die zorgt voor nabespreking, zodat het kind kan leren van een ervaring. - die gedragsalternatieven geeft. - die veel complimenten en beloningen bevat om aan te geven wat wél goed is. - waarin succeservaringen worden benadrukt en worden toegeschreven aan zichzelf. - die het kind leert dat impulsief gedrag/taalgebruik tot conflicten kan leiden met anderen. - die direct is (wijs op concrete gevolgen, wijs zelden op fouten (leidt tot onverschilligheid). - waarin gedragsalternatieven worden geboden: wees duidelijk wat je wél van hem verwacht. - die negatief gedrag negeert, niet in discussie gaat, de andere kant op kijkt of zich afwendt. - die een eenvoudig beloningsprogramma |

| | |
|---------|---|
| | <p>hanteert en visualiseert (beperkt aantal doelgedragingen, positief geformuleerd gedrag, aantrekkelijke beloning in overleg met leerling, kortdurend (2/3 weken)).</p> <ul style="list-style-type: none"> - die gebruik maakt van een time-out: ongewenst gedrag van tevoren bespreken met de leerling, procedure van tevoren doornemen en uitbeelden in rollenspel, rustig neutraal uitvoeren, achteraf niet op ongewenst gedrag terugkomen, oplossing achter de hand als procedure niet lukt. - die hulp biedt bij het remmen van gedrag en emoties. - die negatief gedrag consequent aanpakt. - die hulp geeft bij het leren herkennen en benoemen van eigen emoties en emoties van anderen. - die extra uitleg geeft voor het creëren van inzicht in oorzaken en intenties van gedrag van anderen. - die extra uitleg geeft voor het creëren van inzicht in de positieve gevolgen van gewenst gedrag. |
| Overige | <p><u>Zoals..</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Procedures, instructies, afspraken en regels moeten zo concreet mogelijk worden omschreven. - Bied eventueel, in samenspraak met de leerling, een rustige werkplek (binnen of buiten de groep). |

Bronvermelding:

Wijzer Onderwijs Autisme PO & VO (2004) – CED groep

Wijzer Onderwijs Aandachtstekort- en gedragsstoornissen (2008) – CED groep

Pedagogische adviezen voor speciale kinderen - Trix van Lieshout (juni 2009)